

РЕЦЕНЗІЯ НА КНИГУ МАРИНИ ГРИМИЧ «БРАНЗОЛІЯ»
(К.: ДУЛІБИ, 2015)

У Науково-дослідному інституті українознавства відбулася презентація книги доктора історичних наук Марини Гримич «Бранзолія» (К.: Дуліби, 2015). Це є адаптований для широкого кола читачів варіант монографії авторки «Культурний ландшафт українських колоній Бразилії ХІХ – початку ХХ ст.», яка має вийти цього року. Незважаючи на науково-популярний стиль, «Бранзолія» містить важливу інформацію про історію та сучасне повсякденне життя українців у Бразилії, представляє широкому колу читачів імена діячів українсько-бразильської діаспори, а також подає роздуми автора про специфіку проведення наукових досліджень етнологічного та антропологічного характеру в діаспорі.

Книга побудована за принципом чергування розділів з історії українського поселення в Бразилії і розділів, що розповідають про сучасне життя українсько-бразильської діаспори.

Передісторія української еміграції до Бразилії починається з чудернацької історії: по Галичині в кінці ХІХ ст. мандрував еміграційний агент Герголетто, який запевняв наївних селян, що він не хто інший, як кронпринц Рудольф. До слова кажучи, цісаревич загинув кілька років перед тим, однак Герголетто запевняв, що це неправда, що він переховується від влади й збирається побудувати в Бразилії царство справедливості «Нова Австрія». Невідомо, наскільки ця легенда вплинула на рішення українських галичан емігрувати, проте згодом у Бразилії, особливо в трьох її південних штатах – Парана, Санта-Катаріна та Ріо-Гранде-до-Сул, склалася потужна українська спільнота.

Звичайно, в Бразилії їм так і не судилося зустріти кронпринца, натомість

почалася важка селянська праця. Люди отримали досить великий кавалок землі, про який навіть і не могли мріяти на батьківщині, однак він був зарослий непрохідним лісом з дикими звірами, зміями, комахами. І власне, перший піонерський період став для українців надзвичайно складним. Саме піонерському дискурсу Марина Гримич присвячує окремих розділ. У ньому розповідається, як українці вчилися досвіду виживання у бразильських хащах у місцевого – аборигенного індіанського – населення, а досвіду практики вирубування, випалювання лісів і цілинного землеробства – в іммігрантів, які прибули до Бразилії раніше, – італійців, німців, поляків.

Дослідниця «піймала» той момент в ранній історії українсько-бразильської імміграції, коли покинуті напризволяще серед бразильських лісів українці відчували потребу створити громаду. І тут величезну роль відіграла Українська греко-католицька церква, яка послала до цієї південно-американської країни свою місію – священиків ордену братів василіян, а пізніше сестер-служебниць. Вони провадили місіонерську роботу серед українського населення Бразилії, однак їхня діяльність не обмежувалася «релігійним обслуговуванням», а поширювалася й на просвітництво, шкільництво і навіть підприємництво. Авторка дала високу оцінку місіонерській діяльності братів василіян, однак окремих розділ присвятила саме жіночим згуродженням – сестрам-служебницям та катехиткам серця Ісусового. Марина Гримич, етнолог за науковою спеціалізацією, зосередилася на повсякденні сестер та катехиток, їхній щоденній копіткій праці на благо простих селян, на благо громади. Вони були і вчительками, і медсестрами, і порадилицями,

поширювали знання про раціональне домашнє господарювання, домашню економіку, норми санітарії та гігієни. За браком священиків їм доводилося виконувати також їхні функції в церквах, провадячи колективні молитви, короткі Служби Божі. Сестри та катехитки були організаторами дитячих, молодіжних та жіночих організацій, які, крім релігійної, виконували велику просвітницьку – українознавчу – функцію.

Паралельно з релігійною елітою української громади в Бразилії формувалася і світська українська громада. Її історія пов'язана з діяльністю визначного громадського діяча, відомого галицького поета-молодомузівця та письменника Петра Карманського. Йому присвячено докладний розділ, який чи не найкраще характеризує цю надзвичайно суперечливу постать в українській інтелектуальній історії. Петро Карманський прибув до Бразилії спершу як представник Західноукраїнської Республіки, однак через деякий час приїхав до цієї країни надовше і прожив там майже двадцять років. Період перебування Карманського в Бразилії отримав в українсько-бразильській історії назву «карманщина». Цим терміном позначається боротьба, яка велася в українській громаді поміж церковною та світською елітами за сфери впливу в українському середовищі. Боротьба, гостра і не завжди толерантна, розколювала українську спільноту. Однак, за словами дослідниці, незважаючи на це, саме ця боротьба для обох сторін стала стимулом активізувати свою діяльність, що, в кінцевому підсумку, позитивно вплинуло на розвиток шкільництва, громадської діяльності, утвердження української ідентичності тощо. Розділ, присвячений П. Карманському, авторка називає «Агасвер», цей символічний образ розкриває складний, часто незрозумілий,

суперечливий внутрішній світ і життєвий шлях письменника і громадського діяча.

Окрім Петра Карманського, Марина Гримич пише про такі персоналії українсько-бразильської культури, як письменниця Віра Вовк, сучасний режисер українського походження Гуто Пашко. В переліку імен, яким присвячено розділи, – прості люди, такі як, скажімо, Жиралдо Питель, який був провідником для авторки під час її наукових експедицій до українських околиць Бразилії. Власне, про цю сферу своєї діяльності вона пише в значній частині книги. Дослідниця описує команду першої експедиції, з якою їй поталанило подорожувати українськими колоніями Бразилії. До неї увійшли, крім неї самої, канадські дослідники і професори університетів – Сергій Ціпко, Андрій Нагачевський та Джон Лер. У цікавій гумористичній формі авторка ділиться першими «проколами» в дослідницькій практиці на невідомому «полі». Однак усі перешкоди їй вдалося швидко подолати, адаптувавшись до нового середовища, і переформатувати методіку дослідження відповідно до українсько-бразильських умов. З деякими секретами своєї «зарубіжної» польової практики авторка ділиться в книзі. Надзвичайно корисними для українознавців є «синопсис» українських місць у Бразилії та коротка характеристика сучасних діячів українсько-бразильської культури й активістів громадського життя.

Загалом книга Марини Гримич «Бранзолія» є значним внеском у розробку маловідомої, а значною мірою і невідомої, теми історії та сучасності українсько-бразильської діаспори.

Олена БРАЙЧЕНКО

кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник відділу
культурологічних досліджень НДІУ